

PODLOGA

Koncept pametnih sela u Republici Hrvatskoj

24. svibnja 2022. godine

Republiku Hrvatsku nije zaobišao trend starenja ruralnog stanovništva, jaka depopulacija i negativna demografska slika ruralnih područja koja je prisutna i na razini EU-a. U Republici Hrvatskoj prisutan je izraziti trend nepovoljnih demografskih kretanja, starenja stanovništva kao i rasta broja starijih u odnosu na aktivno stanovništvo. Navedeno nije uzrokovano samo ulaskom Republike Hrvatske u EU čime se stanovništvu otvorilo novo tržište rada, nego su navedeni trendovi pristani još od 80-ih godina (1981. godine 80 % površine Hrvatske bilo je zahvaćeno depopulacijom ili približno 90 % svih ruralnih naselja). Stanovništvo Republike Hrvatske pod dugotrajnim je procesom starenja, a što je vidljivo iz brojnih pokazatelja starenja stanovništva.

Kako bi se negativni trendovi zaustavili te se pokrenula revitalizacija sela, stanovnicima ruralnih područja je potrebno osigurati bolje uvjete života koje će doprinijeti održivom razvoju ruralnih područja odnosno stvaranju okruženja poželjnog za rad i život (lokalna zajednica koja se temelji na konceptu Pametnih sela).

Inicijativa za koncept „Pametna sela“ dogodila se u rujnu 2016. godine kada se 340 predstavnika ruralnog područja okupilo u Corku, u Irskoj, i predložilo viziju budućnosti ruralnih područja EU-a. Donesena je takozvana Deklaracija iz Corka 2.0 pod nazivom „Bolji život u ruralnim područjima“. Deklaracija se temelji na sveobuhvatnom pristupu ruralnom razvoju, a polazne točke trebali bi biti prioriteta pojedinih država članica, odnosno regija, i pritom se upućuje na zajedničko djelovanje svih dionika nekog ruralnog prostora.

Definicija koncepta Pametnih sela na nivou Europske unije i država članica nije definirana, a navedeni koncept ostavlja prostora državama članicama da provedbu istog prilagode svojim potrebama i mogućnostima.

Razvojem koncepta Pametnih sela, države članice kroz isti imaju mogućnost pridonijeti stvaranju uvjeta života na selu jednako povoljnim uvjetima života u gradovima, bilo da se radi o komunalnoj infrastrukturi, društvenoj infrastrukturi, prometnoj povezanosti, brzom internetu, obnovljivim izvorima energije ili očuvanju okoliša.

Tijekom izrade Strateškog plana ZPP RH 2023. – 2027, SWOT analiza za SO8 „Promicanje zapošljavanja, rasta, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući biogospodarstvo i održivo šumarstvo“ je ukazala na priliku u razvoju ruralnih prostora koje omogućava provedba koncepta *Pametnih sela*:

Iako, barem kada govorimo o selima u Republici Hrvatskoj, ista značajno zaostaju za selima u razvijenim državama članicama EU, pa bi koncept „Pametnih sela“ koji razvija EU trebao smanjiti taj jaz. „Pametna sela“ trebala bi dodatno potaknuti i pojednostavniti lokalnom hrvatskom stanovništvu odlučivanje o budućnosti, a kako bi još kvalitetnije usmjeravali lokalni

društveni i gospodarski razvoj. U provedbi koncepta „Pametnih sela“, značajnu ulogu će imati i LAG-ovi.

Iako unutar Strateškog plana ZPP RH 2023. – 2027. nije predviđena zasebna intervencija niti zasebna alokacija za provedbu koncepta *Pametnih sela*, kroz provedbu intervencije „Potpora LEADER (CLLD) pristupu“ će se pridonijeti provedbi *Pametnih sela*.

Projekti koji će se provoditi unutar ove intervencije putem LRS-ova LAG-ova doprinijeti će zadržavanju postojećih i otvaranju novih radnih mjesta odnosno održivom gospodarskom rastu određenog područja, provedbi koncepta „Pametnih sela“ i veće društvene uključenosti, a čime se izravno doprinosi ostvarenju posebnog cilja 8 iz EPFRR-a „Promicanje zapošljavanja, rasta, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući biogospodarstvo i održivo šumarstvo“.

*Za novo programsko razdoblje, težište je stoga na pripremi i provedi LRS-ova prilagođenih potrebama područja svakog pojedinog LAG-a. Uključivanjem lokalnog stanovništva/dionika odnosno LAG-ova u provedbi koncepta *Pametnih sela* još kvalitetnije će se pridonijeti provedbi potreba i potencijala određenog lokalnog područja.*

U svrhu racionalizacije sredstava i iskorištenja postojeće strukture i ljudskih kapaciteta LAG-ova unutar LRS će se identificirati aktivnosti/projekti koji će doprinijeti konceptu *Pametnih sela*.

S obzirom na činjenicu da LAG-ovi pokrivaju oko 90% kopnene površine Republike Hrvatske, gotovo cjelokupno područje ruralno područje Republike Hrvatske će imati priliku sudjelovati u provedbi projekata koji doprinose konceptu *Pametnih sela*. Provedbom LRS-ova kao strateških dokumenata lokalnog karaktera, sufinancirati će se i projekti koji doprinose konceptu *Pametnih sela*. Promatrajući provedbu LRS-ova u širem kontekstu, a s obzirom da LAG-ovi djeluju na subregionalnom nivou, moguće je tvrditi da se cjelokupnom provedbom LEADER pristupa doprinosi konceptu *Pametnih sela*. Projekti koji će se provoditi kroz LRS doprinose razvoju lokalne zajednice kroz izražavanje inovativnosti i kreativnosti lokalnih dionika putem pristupa *bottom-up*.

Projekti koji će se provoditi putem LRS doprinijeti će provedbi koncepta *Pametnih sela* u slučaju kada doprinose sljedećem aktivnostima/se odnose na¹:

1. inovativna i pametna rješenjima u selima, a primjeri projekata su:
 - on-line platforma koja omogućava turistima i lokalnim stanovnicima rezervaciju javnog prijevoza od jednog do drugog odredišta u ruralnim područjima
 - osnovna škola za niže razrede osnovne škole izrađena kroz javno-privatno partnerstvo kako bi se obnovila ova ključna usluga koja obiteljima može omogućiti život u relativno izoliranim područjima
 - prostor za suradnju, koji nudi ne samo urede i stolove za suradnju, već i "kreativni laboratorij" koji pruža pristup vrhunskim novim tehnologijama kao što su 3D pisaci, laserski rezači i studiji za snimanje
 - interaktivna karta za šetnju selom na kojoj se mogu slušati informacije i priče iz sela pomoću QR koda

¹ Izvor primjera projekata: <https://www.smartrural21.eu/smart-solutions/>

- lokalni sustav navodnjavanja koji uključuje skupljanje i filtriranje kišnice koja se ispumpana na poljoprivredno zemljište pomoću solarnih i vjetroelektričnih pumpi.
- 2. digitalizacija u poljoprivredi i ostalim društvenim aktivnostima u selima, a primjeri projekata su:
 - stvaranje sampslužne trgovine koja radi putem elektroničkog ključnog sustava koji lokalnim poljoprivrednicima omogućuje da svoju organsku hranu prodaju izravno kupcima
 - proizvodnja i prodaja domaćih proizvoda od strane lokalnih obitelji lošijeg ekonomskog statusa putem neprofitne tvrtke
 - mali poljoprivredni proizvođači udružuju snage za prodaju putem zajedničkog na stupa na tržištu i internetske trgovine
 - program obuke namijenjen članovima zajednice zainteresiranima za razvoj vještina kodiranja i računalnog programiranja koji kao rezultat daje aplikaciju za pametne telefone u zajednicirješenja prodaje domaće i organske hrane i drugih proizvoda bez pakiranja na različitim ruralnim mjestima iz mobilnog kamiona
- 3. doprinos okolišnim i klimatski aspektima u selima, a primjeri projekata su:
 - poljoprivrednici surađuju na implementaciji sustava za infiltraciju vode na području kako bi se smanjile emisije CO₂ zbog oksidacije treseta
 - usmjeravanje financijskih sredstava građana za obnovu proizvodnje vina u napuštenim vinogradima u svrhu poljoprivredne proizvodnje i očuvanja prirode
 - korištenje senzora u svrhu donošenja odluke o korištenju vode i gnojiva kako bi se optimiziralo vrijeme uzgoja i berbe grožđa
 - postavljanje mreže solarnih panela na krovove i terase unutar sela kroz proces koji vodi zajednica.

Provedbom navedenih projekata doprinijeti će se atraktivnosti ruralnih zajednica odnosno poboljšanjem te nadogradnjom osnovnih usluga i infrastrukture prvenstveno u smjeru digitalizacije istih.

U koordinaciji s drugim tijelima, a prvenstveno Ministarstvom regionalnog razvoja i fondova EU (Koordinacijsko tijelo za planiranje i praćenje provedbe svih mjera financiranih iz EU fondova, odnosno pripadajućih programskih dokumenata), analizirati će se mogućnost sudjelovanja projekata koji doprinose konceptu *Pametnih sela* u modelima financiranja drugih fondova odnosno prijave korisnika na natječaje koje će provoditi druga tijela. Navedeno se prvenstveno odnosi na mogućnosti koje su raspolaganju unutar Integriranog teritorijalnog programa 2021. – 2027. koji se provodi unutar Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR) i Fonda za pravednu tranziciju (FPT).